ECLI:LV:AT:2021:0914.C12285316.2.S
Lieta Nr. C12285316, SKC-3/2021
Civillietu departaments

Latvijas Republikas Senāts
SPRIEDUMS
Rīgā 2021. gada 14. septembrī

Senāts šādā sastāvā:
senatore referente Mārīte Zāģere,
senators Intars Bisters,
senatore Anda Briede,
senatore Anita Čerņavska,
senatore Ināra Garda,
senators Aivars Keišs,
senatore Ļubova Kušnire,
senatore Inta Lauka,
senatore Normunds Salenieks,
senatore Marika Senkāne,
senators Aigars Strupišs

izskatīja rakstveida procesā civillietu sakarā ar atbildētājas Daugavpils pilsētas domes kasācijas sūdzību par Latgales apgabaltiesas 2017. gada 30. marta spriedumu maksātnespējīgās SIA „Gādība" administratora prasībā pret Daugavpils pilsētas domi par parāda piedziņu.

Aprakstošā daļa

[1] Daugavpils pilsētas dome (turpmāk – arī dome) 2009. gada 7. oktobrī, 2010. gada 30. augustā un 2010. gada 8. decembrī noslēdza ar Valsts reģionālās attīstības aģentūru, kā arī Valsts izglītības attīstības aģentūru vairākas vienošanās par Eiropas Savienības fonda dažādu projektu īstenošanu un, pamatojoties uz publiskā iepirkuma procedūru, 2010. gada 17. septembrī, 2010. gada 7. oktobrī, 2011. gada 5. jūlijā, 2011. gada 22. septembrī noslēdza ar SIA „Gādība" četrus līgumus: Nr. D-2010/349; Nr. D-2010/375; Nr. D-2011/331; Nr. D-2011/455 par būvdarbu veikšanu pašvaldības izglītības iestādēs un pilsētas satiksmes infrastruktūras rekonstrukcijas II kārtas īstenošanu.

Atbilstoši vienošanās par Eiropas Savienības fonda projektu ieviešanu, Ministru kabineta 2008. gada 27. maija noteikumu Nr. 377 „Noteikumi par darbības programmas „Infrastruktūra un pakalpojumi" papildinājuma 3.6.1.1. aktivitāti „Nacionālas un reģionālas nozīmes attīstības centru izaugsmes veicināšana līdzsvarotai valsts attīstībai"" un Ministru kabineta 2010. gada 26. janvāra noteikumu Nr. 91 „Noteikumi par darbības programmas „Infrastruktūra un pakalpojumi" papildinājuma 3.6.1.1. aktivitāti „Nacionālas un reģionālas nozīmes attīstības centru izaugsmes veicināšana līdzsvarotai valsts attīstībai"" papildinājumiem dome kā starptautiski piešķirto finanšu līdzekļu apguvēja ir tieši atbildīga par projektu īstenošanu un rezultātu uzturēšanu piecus gadus pēc projektu pabeigšanas.

Tā kā starp domi un SIA „Gādība" noslēgtajos līgumos bija noteikts piecu gadu garantijas termiņš, pašvaldība, veicot samaksu par līgumos paredzēto darbu izpildi, ieturēja garantijas naudu kopsummā 65 569,10 EUR. Minētā summa jeb 5 % no katra objekta kopējo būvdarbu realizācijas tāmes noteikta būvdarbu garantijas laikā atklāto defektu novēršanai.

[1.1] Daugavpils tiesa 2012. gada 8. augustā pasludināja SIA „Gādība" maksātnespējas procesu. Ar šīs tiesas tiesneša 2014. gada 28. janvāra lēmumu par SIA „Gādība" administratoru iecelts Sergejs Kravčuks (turpmāk – administrators), nomainot no administratora pienākumu pildīšanas atcelto Aleksandru Buševu.

[1.2] Pārbaudījis maksātnespējīgās SIA (turpmāk – MSIA) „Gādība" grāmatvedības dokumentus un izvērtējis domes sniegto informāciju, administrators konstatēja, ka domes rīcībā atrodas garantijas naudas ieturējumi kopsummā 65 569,10 EUR, proti, saskaņā ar:

- 2011. gada 5. jūlija līgumu Nr. D-2011/331 ieturēti 14 132,66 EUR;
- 2011. gada 22. septembra līgumu Nr. D-2011/455 ieturēti 18 036,28 EUR;
- 2010. gada 17. septembra līgumu Nr. D-2010/349 ieturēti 16 874,90 EUR;
- 2010. gada 7. oktobra līgumu Nr. D-2010/375 ieturēti 16 525,26 EUR.

Administrators 2016. gada 23. martā nosūtīja domei paziņojumu par vienpusēju atkāpšanos no minētajiem līgumiem, kā arī pretenziju par parāda 65 563,11 EUR samaksu, tomēr tas netika izdarīts.

[1.3] Dome ar 2016. gada 13. jūlija un 21. augusta vēstulēm informēja MSIA „Gādība" par objektos konstatētajiem defektiem: 2015. gadā par kopējo summu 49 566,94 EUR un 2016. gadā – par summu 59 927,95 EUR.

Daugavpils pilsētas dome 2016. gada 4. novembra vēstulē paziņoja, ka apņemas atdot garantijas naudu 5925,96 EUR, kas ieturēta līguma Nr. D-2011/331 izpildes gaitā un 16 874,90 EUR, kas ieturēta, izpildot līgumu Nr. D-2010/349.

[2] MSIA „Gādība" administrators 2016. gada 28. jūlijā cēlis tiesā prasību pret Daugavpils pilsētas domi par parāda piedziņu, kas vēlāk grozīta, galīgajā tās redakcijā lūgdams piedzīt no atbildētājas 8 206,70 EUR saskaņā ar līgumu Nr. D-2011/331, 18 036,28 EUR saskaņā ar līgumu Nr. D-2011/455, 16 525,26 EUR saskaņā ar līgumu Nr. D-2010/375, nokavējuma procentus 1 442,52 EUR, līgumsodu 1 652,53 EUR, pavisam kopā

45 863,29 EUR, kā arī noteikt tiesības saņemt nokavējuma procentus – 6 % gadā no pamatparāda līdz tā faktiskās samaksas dienai.

Prasības pieteikumā norādīti šādi apstākļi.

[2.1] Ar administratora lēmumu MSIA „Gādība" saimnieciskā darbība ir pārtraukta, tādēļ saistību izpilde attiecībā uz būvdarbu pabeigšanu un apdrošināšanas polises iesniegšanu nav iespējama.

[2.2] Tā kā ar maksātnespējas procesa pasludināšanu parādnieka saistības uzskatāmas par tādām, kurām izpildes termiņš ir iestājies, līguma noteikums par garantijas laiku apdrošināšanas polises iesniegšanu maksātnespējas procesa ietvaros nav piemērojams.

Prasība pamatota ar Maksātnespējas likuma (šeit un turpmāk – redakcijā, kas bija spēkā 2012. gada 8. augustā) 63. panta trešo daļu, 65. panta 6. punktu, Civillikuma 844., 1753., 1759. un 1765. pantu.

[3] Ar Daugavpils tiesas 2016. gada 17. novembra spriedumu MSIA „Gādība" prasība noraidīta pilnīgi.

[4] Izskatījusi lietu sakarā ar MSIA „Gādība" administratora iesniegto apelācijas sūdzību, Latgales apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģija 2017. gada 30. martā nosprieda prasību apmierināt daļēji: piedzīt no Daugavpils pilsētas domes MSIA „Gādība" labā parādu 42 768,24 EUR un likumiskos procentus 1442,52 EUR par laika posmu no 2016. gada 28. jūnija līdz 2016. gada 10. novembrim, bet valsts ienākumos valsts nodevu 1427 EUR un ar lietas izskatīšanu saistītos izdevumus 8,28 EUR; noteikt MSIA „Gādība" tiesības par laiku līdz sprieduma izpildei (izsoles noslēguma dienai) saņemt no domes likumiskos 6 % gadā no piespriestās, bet nesamaksātās summas, nepārsniedzot pamatparāda apmēru; noraidīt prasību daļā par līgumsoda 1652,53 EUR piedziņu.

Spriedums pamatots ar šādiem argumentiem.

[4.1] No Maksātnespējas likuma 63. panta trešās daļas noteikumiem izriet secinājums, ka SIA „Gādība" līgumiskās saistības atbildēt par būvdarbu defektiem izbeidzās līdz ar maksātnespējas procesa pasludināšanas dienu.

Tā kā atbilstoši Maksātnespējas likuma 64. panta pirmās daļas 2. punktam ar administratora lēmumu MSIA „Gādība" saimnieciskā darbība ir pārtraukta, saistību izpilde attiecībā uz, veicot būvdarbus, pieļauto defektu novēršanu, apdrošināšanas polises vai bankas galvojuma iesniegšanu, nav iespējama. Maksātnespējas likuma 63. panta trešā daļa neparedz parādnieka saistību turpināšanos pēc tā maksātnespējas procesa pasludināšanas, tāpēc par izpildītajiem būvdarbiem nesaņemtā atlīdzība jeb ieturētā garantijas nauda 42 768,24 EUR ir atdodama MSIA „Gādība". Savukārt dome saskaņā ar līguma noteikumiem var nolīgt citu personu konstatēto defektu novēršanai un par izmaksām pieteikt kreditora pretenziju Maksātnespējas likuma 73. pantā paredzētajā kārtībā, jo prasītājas maksātnespēja un saimnieciskās darbības izbeigšana liedz sabiedrībai iespēju pašai izlabot būvdarbu defektus.

[4.2] Nav pamatots pirmās instances tiesas secinājums, ka pienākums atdot MSIA „Gādība" ieturēto garantijas naudu atbildētājai radīsies tikai pēc piecu gadu garantijas termiņa iestāšanās, jo tas izdarīts, atstājot bez ievērības parādnieces kā maksātnespējas subjekta statusu, un ir pretrunā ar Maksātnespējas likuma 63. panta trešo daļu. Minētajā likumā ir paredzēti izņēmumi no vispārīgiem noteikumiem par līgumu izpildi un šo izņēmumu mērķis vērsts uz parādnieka aktīvu saglabāšanas nodrošināšanu kreditoru kopuma interešu aizsardzības labad. Līdz ar to neviens prasījums nevar tikt apmierināts ārpus attiecīgā maksātnespējas procesa, ignorējot kreditoru prasījumu apmierināšanas kārtību, kas noteikta Maksātnespējas likumā. Pretējā gadījumā, atbildētājai paturot naudu par izpildītajiem darbiem un pamatojot to ar nepieciešamību novērst būvdarbu defektus, var tikt nodarīti zaudējumi MSIA „Gādība" kreditoriem. Šādas atziņas paustas Senāta 2013. gada 29. novembra spriedumā lietā Nr. SKC?274/2013 (C31428610), uz kurām pamatoti atsaucies administrators.

[4.3] Puses ir noslēgušas privāttiesiskus līgumus, tādēļ pušu savstarpējās tiesiskās attiecības apspriežamas, vērtējot līgumu noteikumus, bet domes noslēgtās vienošanās par Eiropas Savienības fonda piešķirtā finansējuma apgūšanu uz MSIA „Gādība" nav attiecināmas.

[4.4] Tā kā atbildētāja atteikusies samaksāt ieturēto garantijas naudu arī pēc administratora atkārtota pieprasījuma, saskaņā ar Civillikuma 1653. pantu ir iestājies parādnieka nokavējums. Tādējādi no atbildētājas, pamatojoties uz Civillikuma 1756. pantu, 1759. panta 1. punktu, 1765. panta pirmo daļu un 1763. panta 1. punktu, MSIA „Gādība" labā piedzenami likumiskie nokavējuma procenti 1442,52 EUR par laika posmu no 2016. gada 28. jūnija līdz 2016. gada 10. novembrim. Tāpat atbilstoši Civilprocesa likuma 195. pantam par turpmāko laiku līdz sprieduma izpildei (izsoles noslēguma dienai) prasītājai nosakāmas tiesības saņemt no atbildētājas likumiskos 6 % gadā no piedzītās, bet nesamaksātās parāda summas 42 768,24 EUR ar nosacījumu, ka procentu aprēķins apstājas, sasniedzot kapitāla lielumu.

[4.5] Administrators apelācijas sūdzībā norādījis, ka pirmās instances tiesas spriedumu pārsūdz pilnā apjomā, tomēr tālāk sūdzības 3. punktā atzinis: līgumsods pēc līguma Nr. D?2010/375 vairs netiek prasīts. Ņemot vērā, ka administrators Civilprocesa likuma 164. pantā noteiktajā kārtībā nav atteicies no prasības daļā par līgumsoda 1652,53 EUR piedziņu, prasība šajā daļā noraidāma.

[5] Par minēto spriedumu prasības apmierinātajā daļā dome iesniegusi kasācijas sūdzību, lūdzot to atcelt un nodot lietu jaunai izskatīšanai.

Kasācijas sūdzībā norādīti šādi argumenti.

[5.1] Izskatot lietu, tiesai, kā to noteic Civilprocesa likuma 5. panta pirmā un trešā daļa, bija jāpiemēro Eiropas Padomes 2006. gada 11. jūlija Regulas (EK) Nr. 1083/2006, ar ko paredz vispārīgus noteikumus par Eiropas Reģionālās attīstības fondu, Eiropas Sociālo fondu un Kohezijas fondu un atceļ Regulu (EK) Nr. 1260/1999, (turpmāk – Regula Nr. 1083/2006) 57. panta 1. punkts.

Neņemot vērā Regulā Nr. 1083/2006 noteikto, tiesa nepareizi piemērojusi Maksātnespējas likuma 63. panta trešo daļu un 65. panta 6. punktu. Spriedumā nav dots vērtējums apstāklim, ka lietā ir strīds par Latvijas Republikas saistībām un Eiropas Savienības fonda finansētos būvniecības līgumos noteiktās – būvdarbu garantijas naudas ieturējuma pirmstermiņa atdošanu, turklāt pastāvot tādiem būvdarbu defektiem, kuru novēršanai nepieciešami ievērojami finanšu līdzekļi.

Tā kā lietā iesniegtie pierādījumi – Latvijas Republikas starptautisko saistību izpildes nodrošināšanai starp pusēm noslēgto būvniecības līgumu noteikumi – spriedumā vispār nav vērtēti, tiesa nepamatoti atzinusi, ka domes noslēgtās vienošanās par Eiropas Savienības piešķirtā finansējuma apgūšanu uz prasītāju nav attiecināmas.

Līgumi starp prasītāju un atbildētāju noslēgti, apgūstot Eiropas Savienības Reģionālās attīstības fonda (turpmāk – ERAF) Latvijas valstij piešķirtos starptautiskos finanšu līdzekļus, šīm saistībām ir starptautisks raksturs. Uzņemtās saistības regulē Eiropas Savienības finansētā līguma noteikumi, jo ERAF finansējums ir 85 % no kopējām attiecināmajām izmaksām.

[5.2] Maksātnespējas likuma 63. panta trešajā daļā un 65. panta 6. punktā ietvertās tiesību normas, ar kurām spriedums pamatots, neregulē būvdarbu garantijas naudas pirmstermiņa atdošanu gadījumā, ja konstatēti būvdarbu defekti. Tāpat minētās tiesību normas nenoteic tādas, izlietojot piešķirto ERAF finansējumu, veikto būvniecības darbu garantijas naudas atmaksāšanu, kas tika ieturēta vēl pirms būvuzņēmējas maksātnespējas pasludināšanas un kas saskaņā ar būvniecības līgumu nosacījumiem izmantojama konstatēto defektu novēršanai. Garantijas nauda paredzēta tieši tam, lai novērstu būvdarbu defektus, ko būvnieks pats nav spējīgs izdarīt. Tiesa nav vērtējusi apstākli, ka prasītāja neapstrīdēja nedz būvdarbu defektu esību, nedz to apmēru.

[5.3] Tiesa nepamatoti norādījusi, ka būvdarbu garantijas nauda atzīstama par debitoru parādu, kuru administratoram saskaņā ar Maksātnespējas likuma 65. panta 6. punktu ir pienākums atgūt. Minēto tiesību normu nevar attiecināt uz lietā konstatētajiem apstākļiem, jo būvdarbu garantijas nauda nav uzskatāma par debitoru parādu situācijā, kad būvdarbi veikti nekvalitatīvi, t.i., ar defektiem, kurus nepieciešams novērst. Tieši prasītāja ir atbildīga par būvdarbu kvalitāti ERAF finansētā projektā, taču tā rakstveidā atteikusies novērst defektus.

Būvdarbu kvalitātes garantijas saistības prasītāja bija uzņēmusies vēl pirms uzņēmuma maksātnespējas pasludināšanas. Tātad termiņš būvdarbu garantijas nodrošinājuma saistību izpildei iestājās līdz maksātnespējas procesa pasludināšanai. Arī šā iemesla dēļ tiesa nepareizi piemērojusi Maksātnespējas likuma 65. panta 6. punktu.

[5.4] Spriedums neatbilst Civilprocesa likuma 193. panta piektās daļas prasībām, jo tā motīvu daļā izteiktie atzinumi nav pamatoti ar lietā esošiem pierādījumiem, proti, būvniecības līgumiem, kuru nosacījumi skaidri paredz, ka būvdarbi tiek finansēti no ERAF līdzekļiem; neapstrīdētiem defektu aktiem; defektu tāmēm; saraksti starp administratoru un atbildētāju. Tiesas secinājums, ka atbildētājas noslēgtās vienošanās uz prasītāju nav attiecināmas, izdarīts, vispār nevērtējot pierādījumus.

[5.5] Tiesa spriedumu pamatojusi ar judikatūras atziņām, kas izteiktas tādā lietā, kurā pastāvēja atšķirīgi apstākļi, proti, līgumos paredzētie būvdarbi tika izpildīti pirms prasītājas maksātnespējas procesa pasludināšanas, arī būvdarbu garantijas nodrošinājuma saistības izpildes termiņš iestājās līdz maksātnespējas procesa pasludināšanai. Tamdēļ nav pamatoti tiesas argumenti, ka prasītājas saistības atbildēt par būvdarbu defektiem atbilstoši Maksātnespējas likuma 63. panta trešajai daļai beidzās līdz ar maksātnespējas procesa pasludināšanu.

[6] Ar Augstākās tiesas Civillietu departamenta tiesnešu kolēģijas rīcības sēdes 2017. gada 14. jūnija lēmumu ierosināta kasācijas tiesvedība sakarā ar Daugavpils pilsētas domes iesniegto kasācijas sūdzību par apelācijas instances tiesas spriedumu prasības apmierinātajā daļā. Tādējādi šis spriedums prasības – par līgumsoda 1652,53 EUR piedziņu – noraidītajā daļā kā nepārsūdzēts stājies spēkā.

Motīvu daļa

[7] Pārbaudījis sprieduma likumību attiecībā uz argumentiem, kas minēti kasācijas sūdzībā, kā tas noteikts Civilprocesa likuma 473. panta pirmajā daļā, Senāts atzīst, ka spriedums pārsūdzētajā daļā atceļams.

[8] Veicot publisko iepirkumu, pasūtītājs darbojas divās pakāpēs: pirmajā pakāpē tiek pieņemts publiski tiesisks lēmums par pasūtījuma piešķiršanu, savukārt otrajā pakāpē notiek šā lēmuma īstenošana privāttiesiskā ceļā – tiek slēgts iepirkuma līgums, kuram piemērojami civiltiesību vispārīgie noteikumi, piemēram, par pirkumu (sk. *Senāta 2005. gada 22. februāra sprieduma lietā Nr. SKA?30/2005 (A32243303) 16. punktu*). Tas, vai līgums ir privāttiesisks vai publiski tiesisks, ir atkarīgs no tā satura (līguma mērķa un uzdevumiem), nevis formas (tiesību piešķiršanas procedūras) (sk. *Senāta 2016. gada 10. oktobra lēmuma lietā Nr.SKA?933/2016 (A420280215) 8. punktu*).

No minētajos kasācijas instances tiesas nolēmumos izteiktajām atziņām izriet, ka attiecībā uz iepirkuma procedūras rezultātā starp publisko tiesību subjektu – pasūtītāju, no vienas puses, un iepirkuma konkursa uzvarētāju, no otras puses, noslēgto būvdarbu pakalpojumu vai piegādes līgumu, ņemot vērā tā mērķi un uzdevumus, piemērojamas privātās tiesības.

Ja civilajās tiesiskajās attiecībās valda privātautonomijas jeb līgumu brīvības princips, tad atzīstams, ka pašu darījuma dalībnieku ziņā līdztekus citam ir izvēlēties līguma saturu un formu. Tajā pašā laikā jāņem vērā, ka minētā izvēles brīvība sniedzas tiktāl, ciktāl to neierobežo likuma imperatīvās tiesību normas.

[8.1] Būvniecības likuma (zaudējis spēku 2014. gada 1. oktobrī) 33. panta trešā daļa noteica: „Katrs būvniecības dalībnieks [..] savas līdzdalības ietvaros saskaņā ar šo likumu un Civillikumu ir atbildīgs par zaudējumiem, kas radušies Vispārīgajos būvnoteikumos noteiktajā garantijas laikā, ja savstarpēji noslēgtajos līgumos nav paredzēts citādi." Savukārt atbilstoši Ministru kabineta noteikumu Nr. 112 „Vispārīgie būvnoteikumi" (izdoti saskaņā ar šā likuma 2. panta ceturto daļu, zaudējuši spēku 2014. gada 1. oktobrī) 164. punktam būvobjekta pieņemšanas aktā nosaka ar pasūtītāju saskaņotu termiņu, kurā būvuzņēmējs par saviem līdzekļiem novērš būvdarbu defektus, kas atklājušies pēc būvobjekta nodošanas. Minētais termiņš nedrīkst būt mazāks par diviem gadiem.

Norādīto būvniecības jomu regulējošo tiesību normu (kas bija spēkā laikā, kad starp pusēm noslēgti šā sprieduma 1.2. punktā norādītie līgumi) formulējums dod pamatu secinājumam, ka būvuzņēmējam (turpmāk arī – būvnieks) noteikta mantiska atbildība par nekvalitatīvi izpildītiem darbiem, proti, par to neatbilstību būvnormatīvu un objekta drošas ekspluatācijas prasībām vismaz divu gadus pēc šo darbu nodošanas pasūtītājam. Tas, protams, nenozīmē, ka puses nevarētu brīvi vienoties par ilgāku garantijas laiku. Šeit gan jāuzsver, ka pasūtītājam – publisko tiesību subjektam, kas īsteno ārvalstu finanšu instrumentu finansētus projektus, kā tas bijis konkrētajā gadījumā, būvniecības līgumā nosakot būvdarbu kvalitātes garantijas termiņu, ir saistoši starptautisko līgumu nosacījumi.

[8.2] Lietā nepastāv strīds par to, ka puses uz savstarpējas vienošanās pamata noslēgtajos būvniecības līgumos atbilstoši iepirkuma procedūras dokumentos iepriekš jau paredzētajam ietvērušas tādus blakus noteikumus (Civillikuma 1472. pants), ar kuriem, pirmkārt, būvuzņēmēja, apsolīdama novērst defektus vai bojājumus, kas radušies piecu gadu laika posmā pēc tam, kad attiecīgais būvobjekts pieņemts ekspluatācijā (vai pasūtītājs ar aktu pieņēmis daļēji pabeigtos būvdarbus), uzņēmās izpildīto būvdarbu kvalitātes nodrošināšanas saistību, otrkārt, pasūtītājai piešķirtas tiesības paturēt savā rīcībā garantijas naudu – 5 % no līgumcenas līdz brīdim, kad izbeidzas minētais garantijas termiņš, izņemot gadījumu, kad būvnieks pirms šā termiņa iestāšanās iesniedz pasūtītājai bankas vai apdrošināšanas sabiedrības izdotu garantiju par tādu zaudējumu kompensēšanu, kas pasūtītājai var rasties sakarā ar būvdarbu nepienācīgu izpildi, tādējādi ieturējuma summu aizstājot ar attiecīgu trešās personas dotu garantiju.

[8.2.1] No šā sprieduma 8.1. punktā minēto tiesību normu teksta izriet jēdziena „būvdarbu kvalitātes garantijas termiņš" skaidrojums, un ar to saprot pušu pielīgtajā laika posmā atklāto būvdarbu defektu (bojājumu) novēršanu uz paša būvnieka rēķina. Respektīvi, garantijas laiks ir paredzēts, lai būvnieks segtu izdevumus, kas pasūtītājam rodas gadījumā, ja šajā laikā konstatētie būvdarbu defekti netiek novērsti.

[8.2.2] Kas attiecas un tā dēvēto „garantijas, drošības vai ieturējuma naudu" (turpmāk – ieturējuma nauda), tad konstatējams, ka šāda veida saistību izpildes nodrošinājumu būvniecības līgumu noslēgšanas laikā spēkā esošie ārējie normatīvie akti neparedzēja. Tajā pašā laikā nevar noliegt: šāda nodrošinājuma ietveršana būvniecības līguma noteikumos bija vispārpieņemta prakse, ko netieši apstiprina Ministru kabineta 2013. gada 2. jūlijā saskaņā ar Valsts pārvaldes iekārtas likuma 72. panta pirmās daļas 2. punktu izdotā instrukcija Nr. 7 „Ārvalstu finanšu instrumentu finansētu civiltiesisku līgumu izstrādes un slēgšanas instrukcija valsts tiešās pārvaldes iestādēs" (iekšējais normatīvais akts) noteikumi (zaudēja spēku 2016. gada 21. oktobrī), kuros izpildītāja līgumsaistību pārkāpumu izraisīto nelabvēlīgo seku iestāšanās riska novēršanas nolūkā pasūtītājam uzlikts pienākums pasūtījuma, piegādes vai būvdarbu līgumā ietvert nodrošinājuma nosacījumus (97. punkts), norādot piemērojamos nodrošinājuma veidus: ķīla, kredītiestādes vai apdrošināšanas sabiedrības galvojums, trešās personas galvojums, ieturējums, apdrošināšana u.c. (103.-108.punkts), kārtību, kādā pasūtītājs izlieto ieturēto summu, ja līguma saistības netiek izpildītas (110. punkts), nodrošinājuma spēkā esību līdz brīdim, kad līgums pilnīgi izpildīts (111. punkts). Norādītās instrukcijas izstrādāšanas nepieciešamība, kā tas izriet no tiesību akta projekta anotācijā atspoguļotā pamatojuma, bija tās iepirkuma dokumentu sagatavošanas

procesā pieļautās būtiskās kļūdas, kuras identificētas, īstenojot ārvalstu finanšu instrumentu finansēto projektu administrēšanu laikā no 2007. gada līdz 2013.gadam (*Pieejama: https://likumi.lv/ta/id/285534-arvalstu-finansu-instrumentu-finansetu-civiltiesisku-ligumu-izstrades-un-slegsanas-instrukcija-valsts-tiesas-parvaldes-iestades*).

Tikai 2016. gada 15. decembrī pieņemtā Publisko iepirkumu likuma (spēkā no 2017. gada 1. marta) 50. panta pirmās daļas normā likumdevējs ieviesis iepirkuma procedūras rezultātā noslēgtajos līgumos noteikto saistību izpildes nodrošinājuma tiesību institūtu, kas uzņēmējdarbības praksē jau iepriekš bija guvis plašu pielietojumu. Atbilstoši šā panta ceturtajā daļā noteiktajam pasūtītājs ir tiesīgs pieprasīt šādus nodrošinājuma veidus: 1) bankas (kredītiestādes) garantiju; 2) apdrošināšanas polisi; 3) naudas summas noteiktā apmērā iemaksu pasūtītāja kontā (ja tas paredzēts iepirkuma līguma dokumentos). Pēc satura analogi noteikumi ietverti arī Sabiedrisko pakalpojumu sniedzēju iepirkuma likuma 27. pantā.

Lai gan Publisko iepirkumu likuma 50. panta ceturtajā daļā paredzēts: par nodrošinājumu kalpojošie naudas līdzekļi iemaksājami pasūtītāja kontā, tomēr, pēc Senāta domām, nav pamata uzskatīt, ka nodrošinājumam nebūtu pieļaujams izmantot naudas līdzekļus, kurus pasūtītājs saskaņā ar pušu vienošanos ietur no būvniekam par izpildītajiem darbiem veicamajiem maksājumiem, jo nedaudz atšķiras vienīgi pasūtītāja izvēlētā nodrošinājuma veida vārdiskā izteiksme (apzīmējums), nevis būtība. Proti, kā vienā tā otrā gadījumā par nodrošinājumu kalpojošie naudas līdzekļi atrodas pasūtītāja turējumā, izslēdzot jebkādu būvnieka rīcības ar tiem iespēju, iekams līgums nav pilnīgi izpildīts.

Biedrības „Latvijas Būvuzņēmēju partnerības" 2019. gada 19. marta pētījumā „Par nodrošinājumiem publiskajos būvdarbu iepirkumos" sniegts nodrošinājuma raksturojums, kuram atbilstoši šāds nodrošinājums ir kaut kas vērtīgs (manta, trešās personas apsolījums u.tml.), ko pasūtītājs ar augstu ticamības pakāpi, salīdzinoši mazām pūlēm un īsā laikā var izmantot savu prasījumu pret izpildītāju segšanai, kad pēdējais neizpilda savas no likuma vai līguma izrietošās saistības (*P i e e j a m s : https://www.latvijasbuvnieki.lv/wp-content/uploads/2019/03/20190319_petijums_par_nodrosinajumiem_buvdarbu_iepirkumos.pdf*).

[8.3] To ievērojot, būvniecības līgumā noteikto saistību izpildes nodrošinājumu ir pamats vērtēt kā piemērotu un efektīvu instrumentu pasūtītāja tiesību un interešu aizsardzībai pret tādiem papildu izdevumiem, kas var rasties gadījumā, ja pielīgtajā garantijas termiņā tiek atklāti būvdarbu defekti, kurus būvuzņēmējs pats saviem spēkiem un par saviem līdzekļiem nenovērš.

Tādējādi var rezumēt, ka tiesisku pamatu ieturējuma naudas atprasīšanai būvnieks iegūst, izpildoties šādiem priekšnosacījumiem: 1) līgumā noteiktajā garantijas laikā būvdarbu defekti vispār netiek atklāti; 2) konstatētos defektus būvnieks novērš pats saviem spēkiem; 3) izmaksas, kas nepieciešamas defektu novēršanai, ir zemākas, nekā pasūtītāja šim nolūkam ieturētie un pēdējā rīcībā esošie naudas līdzekļi.

[9] Prasība apmierināta, tiesai secinot, ka atbildētājas atteikums atdot MSIA „Gādība" uz pušu vienošanās pamata domes rīcībā esošo ieturējuma naudu pirms garantijas termiņa iestāšanās, ir pretrunā ar Maksātnespējas likuma 63. panta trešās daļas un 101. panta pirmās daļas noteikumiem, kas nepieļauj parādnieka saistību turpināšanos pēc maksātnespējas procesa pasludināšanas, paredzot administratoram tiesības pieprasīt līguma pirmstermiņa izpildi, kā arī šajā likumā nostiprinātajiem parādnieka aktīvu saglabāšanas un kreditoru vienlīdzības principiem.

Tādējādi izskatāmajā lietā aplūkojamais tiesību jautājums formulējams šādi: vai būvniecības līgumos noteiktā ieturējuma nauda ir tāds saistības izpildes nodrošinājums, kas ir aizsargājams, attiecīgo pasūtītāja prasījumu apmierinot ārpus maksātnespējas procesa un piešķirot tam priviliģētu stāvokli šajā procesā, vai tomēr tas vērtējams kā ikviena saistība, kuru būvuzņēmēja maksātnespējas gadījumā var izbeigt, lai kreditoru kopuma interesēs maksimāli saglabātu parādnieka mantu.

[9.1] Kā iepriekš jau atzīmēts, būvnieka līgumsaistību izpildes nodrošinājuma ieturējuma naudas veidā regulējums normatīvajos aktos nebija paredzēts. Tāpat tiesību normās nebija un arī šobrīd nav atrodamas norādes par tiesiskajām sekām, kādas izraisa šāda nodrošinājuma noteikšana līgumā attiecībā uz tā dalībniekiem un arī trešajām personām.

Līdz ar to, lai noskaidrotu šo jautājumu, nepieciešams pielietot tiesību analoģijas metodi, proti, „[..] likumā tieši nenoregulētā dzīves gadījumā pazīmes vērtējoši jāsalīdzina ar viena vai vairāku likumā ietverto „līdzīgo" normas sastāvu pazīmēm" (sk. *Kalniņš E. Privāttiesību teorija un prakse. Raksti privāttiesībās. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2005, 327.lp.*).

Veicis šādu salīdzināšanu, Senāts atzīst, ka ieturējuma nauda, ņemot vērā tās noteikšanas jēgu un mērķi, vistuvāk atbilst Civillikuma sestās nodaļas otrajā apakšnodaļā iekļautajās tiesību normās reglamentētajam rokas ķīlas institūtam, jo gan ieturējuma nauda, gan rokas ķīla kalpo kreditora prasījumu nodrošināšanai, pirmajā gadījumā līdz brīdim, kad iestājas pielīgtais garantijas termiņš, savukārt otrajā gadījumā – tik ilgi, iekams viņš nav pilnīgi apmierināts visos prasījumos, par kuriem šis nodrošinājums atbild (sk. *Civillikuma 1352. pantu*), vai viņa ķīlas tiesība citādi izbeigusies. Vienlaikus jāpiebilst: minētās nodrošinājuma veidu atšķirības izpaužas tajā, ka, pirmkārt, nauda var būt rokas ķīlas priekšmets tikai kā atvietojama lieta, piemēram, kolekcija, nevis vērtības mērs (sal. *Višņakova G., Balodis K. Latvijas Republikas Civillikuma komentāri. Lietas; Valdījums; Tiesības uz svešu lietu. Rīga: Mans Īpašums, 1998, 169.lpp.*), otrkārt, ieturējuma nauda jau sākotnēji atrodas pasūtītāja valdījumā, kas nedod pamatu runāt par izpildītājam piederošas lietas nodošanu ķīlas ņēmēja valdījumā jeb rokas ķīlas nodibināšanu Civillikuma 1340. panta izpratnē, respektīvi, būvnieks iegūst ieturējuma naudas īpašnieka titulu, vienīgi tad, ja iestājušies visi līgumā paredzētie nosacījumi.

Civillikuma 1365. panta piezīmē paredzēts, ka ar rokas ķīlu nodrošinātie prasījumi nolīdzināmi ārpus konkursa procesa, tomēr nav racionālos juridiskos apsvērumos balstīta pamata šaubām, ka, pieņemdams Maksātnespējas likuma speciālās tiesību normas, likumdevējs no minētā vēsturiskā regulējuma atteicies, ko apliecina šā likuma 92. panta pirmās daļas 3. punkta un 93. panta pirmās daļas 4. punkta noteikumi, kuriem atbilstoši par parādnieka mantu atzīstama arī tāda manta, kas atgūta, atprasot rokas ķīlas priekšmetu.

Ievērojot iepriekš izklāstītos argumentus, secināms, ka ieturējuma naudu kā specifisku, tikai atsevišķiem līguma veidiem piemērojamu saistību izpildes nodrošinājumu ir pamats vien pielīdzināt rokas ķīlas tiesību institūtam, nevis atzīt to par īstu rokas ķīlu, uz kuru izpildītāja maksātnespējas procesa pasludināšanas gadījumā būtu tieši attiecināmas Maksātnespējas likuma 92. panta pirmās daļas 3. punkta un 93. panta pirmās daļas 4. punkta normas. Citiem vārdiem, ieturējuma naudu nav pamata uzskatīt par izpildītājam (būvniekam) bez līgumā noteikto nosacījumu iestāšanās pienākošos atlīdzību, tāpēc to būtu nepareizi kvalificēt kā maksātnespējas procesa ietveros atgūstamu un parādnieka mantas sastāvā iekļaujamu objektu.

[9.2] Pamatodama pārsūdzēto spriedumu ar Maksātnespējas likuma 101. panta pirmo daļu, taču neanalizējot šīs normas piemērošanas tiesiskos aspektus sistēmiskā kopsakarā ar citām šā likuma normām, turklāt pilnīgi atrauti no strīda faktiskajiem apstākļiem, apgabaltiesa nav izpildījusi Civilprocesa likuma 193. panta piektajā daļā noteikto sprieduma motivēšanas pienākumu, kas vērtējams kā būtisks procesuāls pārkāpums.

Maksātnespējas likuma mērķis ir kreditoru kopuma interešu aizsardzības labad nodrošināt parādnieka mantas saglabāšanu un pavairošanu, tāpēc administratoram šā likuma 101. panta pirmās daļas norma piešķir tiesības atkāpties no tādiem līgumiem, kuri pēc maksātnespējas procesa pasludināšanas joprojām saista puses un kuru izpilde var samazināt parādnieka mantu.

Tomēr, vērtējot atkāpšanās no *pacta sunt servanda* principa pieļaujamību konkrētajos apstākļos, jāņem vērā, ka līdztekus apgabaltiesas spriedumā pieminētajam kreditoru vienlīdzības principam maksātnespējas procesam ir raksturīgs iegūto tiesību saglabāšanas princips (sk. *Maksātnespējas likuma 6. panta 1. punktu*), kuram atbilstoši pēc iespējas ir respektējamas tās attiecības, kas nodibinātas pirms parādnieka maksātnespējas pasludināšanas, kā arī saistību izpildes princips (sk. *šā likuma 6. panta pirmās daļas 4. punktu*). Kreditora tiesību ierobežojums, kas noteikts maksātnespējas procesa ietvaros, nevar būt lielāks, nekā tas ir nepieciešams šā procesa mērķa sasniegšanai.

Tamdēļ Maksātnespējas likuma 101. panta pirmās daļas norma ir interpretējama kontekstā ar minētajiem tiesību saglabāšanas, saistību izpildes principiem un tādējādi, lai izņēmums no šiem principiem būtu samērīgs, kā arī attaisnots ar citu – svarīgāku mērķi.

Saduroties likumā noteiktiem principiem, tiesai ir pienākums rast taisnīgu līdzsvaru un izšķirt, kuram no principiem dodama priekšroka, spriedumā norādot attiecīgu pamatojumu.

Apgabaltiesa, kā liecina pārsūdzētā sprieduma motīvu daļa, šādu izvērtējumu nav veikusi, aprobežodamās ar apgalvojuma formā izteiktu secinājumu par kreditoru kopuma interešu aizsardzības nodrošināšanas principa prioritāro raksturu. Likuma prasībām atbilstošas juridiskas argumentācijas neesība spriedumā liedz saprast norādītā slēdziena iemeslus, kā arī faktiski padara neiespējamu attiecīgā tiesību jautājuma risinājuma objektivitātes un pareizības pārbaudi, izskatot lietu kasācijas kārtībā.

[9.3] Ja administrators no līgumiem atkāpies 2016. gada 23. martā, t.i., gandrīz četrus gadus pēc SIA „Gādība" maksātnespējas procesa pasludināšanas (sk. *lietas 1. sēj., 213.lp.*), tad tiesai nebija pamata atzīt, ka domei ieturējuma naudas atdošanas pienākums iestājās 2012. gada 8. augustā.

Jāpiekrīt kasācijas sūdzības iesniedzējas argumentiem, kuros apstrīdēta Maksātnespējas likuma 63. panta trešās daļas un 65. panta 6. punkta piemērošanas pamatotība.

Atbilstoši šā likuma 63. panta trešajai daļai parādnieka saistības, kuru izpildes termiņš iestājas pēc dienas, kad pasludināts juridiskās personas maksātnespējas process, uzskatāmas par tādām, kurām izpildes termiņš iestājies juridiskās personas maksātnespējas procesa pasludināšanas dienā.

Minētā norma, kurā noteiktas tiesiskās sekas, kādas attiecībā uz paša parādnieka saistību izpildes termiņu iestājas juridiskas personas maksātnespējas procesa pasludināšanas dienā, piemēram, parādniekam izbeidzas līgumā vai likumā paredzēto procentu maksāšanas pienākums, nav piemērojama, vērtējot parādnieka prasījumu pret otru līgumslēdzēju par saistību pirmstermiņa izbeigšanu (sal. *Augstākās tiesas Civillietu departamenta 2018. gada 27. jūnija sprieduma lietā Nr. SKC-196/2018 (*ECLI:LV:AT:2018:0627.C31307815.1.S*) 12. punktu*).

Ņemot vērā, ka strīda priekšmets ir par saistību izpildes nodrošinājumu kalpojošās ieturējuma naudas piedziņa pirms pielīgtā garantijas termiņa beigām, kam nav nekāda sakara ar grāmatvedības jomā lietoto terminu „debitora parāds", tiesa bez juridiska pamata piemērojusi Maksātnespējas likuma 65. panta 6. punktu (administratora pienākums atgūt debitoru parādus).

[9.4] Tā kā juridiskas personas maksātnespējas procesa pasludināšanas brīdī līgums spēku nezaudē un tajā abām pusēm ir savstarpēji vērstas saistības, gadījumos, kad parādnieks pirms maksātnespējas procesa uzsākšanas šo līgumu nav izpildījis, likums piešķir kreditoram tiesības pieteikt kreditora prasījumu.

Kārtība, kādā šīs tiesības īstenojamas, reglamentēta Maksātnespējas likuma 73. pantā. Atbilstoši šā panta otrajai daļai maksimālais termiņš kreditora prasījuma iesniegšanai administratoram noteikts seši mēneši, savukārt, pārkāpjot minēto termiņu, iestājas noilgums un līdz ar to kreditors zaudē savas prasījuma tiesības pret parādnieku. Maksātnespējas likuma 73. panta ceturtajā daļā izvirzītas tās formālās prasības, kas kreditoram jāizpilda, noformējot pieteikumu, proti, līdztekus citam iesniegumā jānorāda gan prasījuma apmērs (sk. *3. punktu*), gan prasījuma laiks (sk. *4. punktu*).

Pārbaudāmajā spriedumā atzīts, ka dome, pēc prasītājas maksātnespējas procesa uzsākšanas konstatējot būvdarbu defektus, to novēršanai var nolīgt citu personu un radušos zaudējumu atlīdzināšanas nolūkā pieteikt administratoram kreditora pretenziju.

Izdarot šādu slēdzienu par domes tiesībām iesniegt kreditora prasījumu visos gadījumos, kad pēc izpildītāja maksātnespējas procesa pasludināšanas tiek atklāti uzņēmuma veikto būvdarbu defekti, apgabaltiesa nonākusi pretrunā ar Maksātnespējas likuma 73. panta otro daļu, kas minētā pieteikuma iesniegšanu administratoram aprobežo ar noteiktu maksimālo termiņu, kuru pārkāpjot, kreditors zaudē prasījuma tiesības.

Tāpat izskatāmās lietas apstākļos, kad puses saista tādi līgumi, kuru izpilde neapšaubāmi ir atkarīga no tajos noteikto nosacījumu iestāšanās, kuru izpildīšanos nav iespējams nedz iepriekš paredzēt, nedz arī būvnieka saistību pārkāpuma gadījumā noteikt tā radītās sekas (nodarīto zaudējumu konkrētu apmēru), ir dibināts pamats konstatēt tādu objektīvu šķēršļu pastāvēšanu, kas liedz pasūtītājam ne vēlā kā sešu mēnešu laikā pēc izpildītāja maksātnespējas procesa pasludināšanas dienas vērsties pie administratora ar kreditora pieteikumu, kas noformēts atbilstoši Maksātnespējas likuma 73. panta ceturtās daļas 3. un 4. punkta prasībām.

Administrators no līgumiem atkāpies, pieprasot ieturējuma naudas izmaksu, turpat četrus gadus pēc prasītājas maksātnespējas procesa pasludināšanas. Savukārt, kamēr šī atkāpšanās nenotika (tā ir administratora izvēle), domei bija tiesisks pamats paļauties, ka prasītāja, neraugoties uz tai pasludināto maksātnespējas procesu, respektēs saistību izpildes nodrošinājumu, kas līgumos noteikts ar mērķi pasargāt kreditoru no parādnieka prettiesiskas rīcības (par kādu atzīstama būvdarbu veikšana, atkāpjoties no kvalitātes standartiem) dēļ nodarītajiem zaudējumiem.

Pasūtītājs nevar zināt nedz to, vai būvdarbu defekti tiks atklāti un kad tas notiks, nedz to, vai un kad maksātnespējas procesa administrators atkāpsies no līguma, nedz arī to, kādas izmaksas prasīs defektu izlabošana, kas tādējādi liedz tam īstenot savas kreditora tiesības Maksātnespējas likumā noteiktā procedūrā.

Tas nozīmē, ka pasūtītājs neatrodas ar citiem kreditoriem salīdzināmos apstākļos. Nepievēršoties šo apstākļu vērtēšanai un neņemdama vērā strīda tiesisko attiecību juridisko dabu, tiesa nepamatoti konstatējusi, ka atbildētājas rīcība, paturot ieturējuma naudu un līdz ar to gūstot tai radušos zaudējumu atlīdzināšanas prasījumu apmierinājumu ārpus maksātnespējas procesa, neatbilstot Maksātnespējas likumā noteiktajai kreditoru prasījumu apmierināšanas kārtībai un tāpēc kā kaitējoša kreditoru kopuma interesēm neesot attaisnojama. Šādu strīda risinājumu, kad kreditora pretenzijas iesniegšanai Maksātnespējas likuma 73. panta otrajā daļā noteiktā termiņa formāla pārkāpuma dēļ pasūtītājam, kura prasījuma rašanās ir atkarīga no attiecīgu nosacījumu iestāšanās, nevis no būvnieka maksātnespējas procesa pasludināšanas dienas un kurš parūpējies par saistību izpildi nodrošinājuma līdzekļa piemērošanu, vispār tiek liegtas tiesības saņemt prasījuma apmierinājumu, nevar atzīt par tiesiski pamatotu un taisnīgu.

[10] Iepriekš izklāstīto argumentu kopums dod pamatu atkāpties no Senāta 2013. gada 29. novembra spriedumā lietā Nr. SKC-274/2013 (C31428610) izteiktajām atziņām, ka „[..] neviens prasījums nevar tikt apmierināts ārpus attiecīgā maksātnespējas procesa, neievērojot Maksātnespējas likumā noteikto kreditoru prasījumu apmierināšanas kārtību. [..] gadījumā, ja atbildētājai saistībā ar nekvalitatīvi veiktajiem darbiem rastos prasījumi pret parādnieci [..], atbilstoši Maksātnespējas likuma 73. pantam piesakāma kreditora pretenzija".

Rezolutīvā daļa

Pamatojoties uz Civilprocesa likuma 474. panta 2. punktu, Senāts

nosprieda:

Latgales apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģijas 2017. gada 30. marta spriedumu prasības apmierinātajā daļā un daļā par tiesāšanās izdevumu piedziņu, atcelt un lietu šajā daļā nodot jaunai izskatīšanai apelācijas instances tiesā.

Atmaksāt Daugavpils pilsētas domei drošības naudu 300 EUR (trīs simti *euro*).

Spriedums nav pārsūdzams.

Senatore	M. Zāģere
Senators	I. Bisters
Senatore	A. Briede
Senatore	A. Čerņavska
Senatore	I. Garda
Senators	A. Keišs
Senatore	Ļ. Kušnire
Senatore	I. Lauka
Senators	N. Salenieks
Senatore	M. Senkāne
Senators	A. Strupišs